

Aukštojo mokslo modernizavimas Europoje 2011 m.: finansavimas ir socialinė dimensija

Šioje ataskaitoje iš arčiau pažvelgiama į aukštojo mokslo socialinę dimensiją – paskutiniaisiais metais šiai temai skiriama vis daugiau dėmesio politikos debatuose Europos ir nacionaliniu lygmenimis. Socialinė dimensija yra susijusi su aukštojo mokslo prieinamumo kiekiu (manoma didesnei gyventojų daliai didinimo procesu).

Šis tyrimas atliktas 2009–2010 m. [jį įtraukta 31 šalis (visos ES valstybės narės, taip pat Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija ir Turkija).

PAGRINDINIS SOCIALINĖS DIMENSIJOS IŠŠŪKIS – PLĖSTI DALYVAVIMĄ

Paskutinįjį dešimtmetį viena reikšmingiausių tendencijų Europos aukštajame moksle – nuolatinė plėtra, per kurią studentų skaičius padidėjo vidutiniškai 25 proc. Šis masiškumo procesas yra pasaulinis reiškinys, susijęs su perėjimu prie žiniomis pagrįstos visuomenės, ir jis kelia naujus iššūkius Europai. Tačiau nors studentų skaičius kyla, tai nebūtinai reiškia, kad aukštasis mokslas tampa labiau paremtas socialine integracija.

Aukštojo mokslo ministrai pabrėžė, kad „vienos aukštosios mokyklos studentai, stojantys, dalyvaujantys ir

baigiantys aukštąjį mokslą visuose lygmenyse, turėtų atspindėti mūsų gyventojų įvairovę“, akcentuodami, kad „studentai [turėtų turėti] galimybę baigti studijas be jokių kliūčių, susijusių su jų socialine ir ekonomine padėtimi“ (Londono komunikatas, 2007 m., 5 p.). Pagal Europos deklaracijas beveik visos šalys skelbia, kad dalyvavimo aukštajame moksle didinimas ir plėtra yra pagrindinis politikos tikslas. Nepaisant to tai yra vienas iš keleto prioritetų, ir mažai pavyzdžių, kad šalys sieja debatus tokiais klausimais kaip kokybė ir kompetencija su socialine dimensija.

Kas yra „Eurydice“?

„Eurydice“ tinklas teikia informaciją apie Europos švietimo sistemas ir politiką bei jų analizę. Nuo 2011 m. tinklą sudaro 37 nacionaliniai skyriai, veikiantys 33 šalyse, kurios dalyvauja ES Mokymosi visą gyvenimą programoje (ES valstybės narės, ELPA šalys, Kroatija ir Turkija). Tinklą koordinuoja ir valdo ES Švietimo, audiovizualinio sektoriaus bei kultūros vykdomoji agentūra Briuselyje, rengianti leidinius ir duomenų bazes.

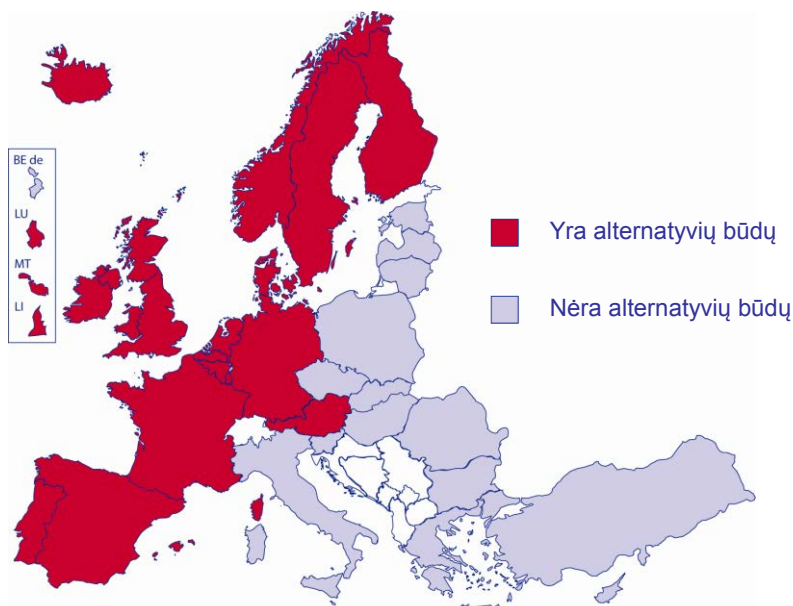

DU PAGRINDINIAI POLITIKOS METODAI PLĖSTI DALYVAVIMĄ

Europos šalių metodai, taikomi plėsti dalyvavimą, smarkiai skiriasi. Vienos šalys sutelkia dėmesį į priemones didinti nepakankamai atstovaujамų grupių dalyvavimą aukštajame moksle, kitos taiko bendruosius metodus didinti ir plėsti bendrą dalyvavimą tikėdamosi, kad dėl to padidės ir socialiai pažeidžiamų grupių dalyvavimas. Galima išskirti ir trečią grupę, kur derinamos ir bendrosios, ir tikslinės priemonės.

Vos daugiau nei pusė „Eurydice“ valstybių narių yra nustačiusios alternatyvius būdus siekti aukštojo mokslo, o penkiolika nacionalinių sistemų neleidžia alternatyvių būdų siekti aukštojo mokslo. Kaip pavaizduota žemėlapyje toliau, matyti aiškus geografinis pasiskirstymas šalių, kurios siūlo alternatyvius būdus. Tai – Vakarų Europos aukštojo mokslo sistemų bruožas. Be to, daugelis sistemų, nenumatančių alternatyvių būdų siekti aukštojo mokslo, taip pat nereglamentuoja neformaliojo mokymosi ir savišvietos pripažinimo bei patvirtinimo.

Alternatyvūs būdai siekti aukštojo mokslo netradiciniams kandidatams 2009–2010 m.

Šaltinis: „Eurydice“.

STEBĖSENOS SISTEMOS DAR TURI BŪTI TOBULINAMOS, KAD ĮGYTŲ PASTEBIMOS REIKŠMĖS

Nors kai kurios šalys nustatė tikslus dėl nepakankamai atstovaujамų grupių dalyvavimo, ši praktika nėra itin išvystyta.

Europos lygmeniu sunku pamatuoti priemonių, kurių buvo imtasi didinti ir plėsti dalyvavimą, veiksmingumą, nes šalys ne tik derina skirtingas priemones, bet ir stebi skirtingus aukštosios mokyklos studentų sudėties aspektus.

Todėl sunku pateikti lyginamąjį vaizdą, kaip sekasi nepakankamai atstovaujамoms grupėms skirtingose Europos aukštojo mokslo sistemose. Tik penkios šalys viešai skelbia duomenis apie kursą išklausiųjų studentų skaičių. Tai reiškia, kad daugelyje šalių kursą išklausiųjų studentų skaičius nėra vertinamas nei kaip socialinių interesų objektas, nei kaip priemonė, už kurią institucijos turėtų būti atskaitingos.

AUKŠTOJO MOKSLO INSTITUCIJŲ FINANSAVIMAS TIESIOGIAI NEREMIA SOCIALINĖS DIMENSIJOS TIKSLŲ

Sunku rasti akivaizdžių įrodymų, kad nacionaliniai aukštojo mokslo finansavimo mechanizmai būtų orientuoti į pagrindinio socialinės dimensijos politikos tikslą – plėsti dalyvavimą – paramą ir skatinimą. Pagrindiniai finansavimo mechanizmai

remiasi tradiciniais įvedamais duomenimis (pavyzdžiui, darbuotojų ir studentų skaičius) arba nukreipia dėmesį į kitus tikslus, pavyzdžiui, tyrimų kokybę. Dalyvavimo plėtra dažnai paliekama nedidelėms finansavimo schemoms.

MOKESČIO UŽ MOKSLĄ IR PARAMOS SISTEMOS TURI ESMINĖS ĮTAKOS AUKŠTOJO MOKSLO SISTEMOS VEIKLOS REZULTATAMS

Pamatinis aukštojo mokslo sistemos rezultatų aspektas yra tai, kaip sėkmingai šalys suteikia vienodą prieigą prie įvairaus ir kokybiško švietimo, leidžiančio piliečiams tobulinti ir realizuoti savo potencialą. Nors mokestis už mokslą gali atbaidyti mažas pajamas gaunančias ir socialiai pažeidžiamas grupes labiau nei labiau pasiturinčias ir esančias geresnėje padėtyje, paramos mechanizmai gali tapti veiksminga atsvara. Todėl kuriant aukštojo mokslo politiką, pagrindiniai klausimai yra pusiausvyra tarp mokesčio už mokslą ir paramos bei kaip veiksmingiausiai suplanuoti išteklius.

Europos valstybėse realybė varijuoja nuo tokių situacijų, kur nė vienas studentas nemoka už mokslą iki tokių, kur visi studentai moka už mokslą; taip pat nuo šalių, kur visi studentai gauna

paramą iki šalių, kur paramą gauna tik pavieniai studentai. Mokestis už mokslą taip pat gali būti labai nedidelis, simbolinis arba sudaryti didelę bendrų studento išlaidų dalį. Mokesčio už mokslą ir paramos sistemų įvairovė yra stulbinama ir, ko gero, nepakankamai vertinama, taip pat turi labai didelę įtaką aukštojo mokslo sistemų veiklos rezultatams.

Daugelyje šalių studentai iš esmės turi mokėti už mokslą, tačiau taikomi įvairūs kriterijai nustatyti, kurie studentai turi mokėti ir (arba) kiek jie turi mokėti. Šie kriterijai dažniausiai remiasi pasirinkta studijų forma, studijų programos tipu ir studijų sritimi, bet gali remtis ir aukštosios mokyklos studentų charakteristika arba abiejų metodų deriniu.

PIRMOSIOS IR ANTROSIOS PAKOPOS STUDENTŲ, MOKANČIŲ UŽ MOKSLĄ IR GAUNANČIŲ STIPENDIJAS, PROPORCIJA 2009–2010 M.

Dauguma gauna STIPENDIJAS			
Mažuma MOKA už mokslą	DK, MT, FI, SE, UK-SCT, LI, NO	CY, NL, SK, UK-EWNI	Dauguma MOKA už mokslą
	DE, EL, LT, HU, AT	BE, BG, CZ, EE, IE, ES, FR, IT, LV, PL, RO, SI, IS, TR	
Mažuma gauna STIPENDIJAS			

Šaltinis: „Eurydice“.

Daugelis Europos šalių derina stipendijas ir paskolas, tačiau santykinė stipendijų ir paskolų reikšmė mišrioje sistemoje taip pat labai skiriasi. Stipendijos retai kada yra visuotinės, bet teikiamos pagal finansinius poreikius, akademinis rezultatus ar remiantis šių dviejų kriterijų deriniu. Valstybės remiamų studentų paskolų sistemos egzistuoja maždaug dviejuose trečdaliuose Europos šalių. Islandija yra vienintelė šalis, kur

valstybės parama studentams teikiama tik per paskolas.

Netiesioginės paramos vaizdas dar įvairesnis ir glaudžiai susijęs su bendra šalių socialine politika. 16-oje sistemų studentų tėvams netaikoma nei mokesčių lengvata, nei kitos teisės į finansines išmokas.

REIKIA SPREŠTI DEMOGRAFINES PROBLEMAS

Demografinė padėtis Europoje smarkiai paveiks šalis, tačiau skirtingose žemyno dalyse poveikis bus jaučiamas skirtingai. Demografinis gyventojų nuo 18 iki 35 metų sumažėjimas nuo 2010 m. iki 2025 m. turės reikšmingos įtakos Centrinės, Rytų ir Pietų Europos šalims. Ir atvirkščiai – mažumoje šalių, daugiausia išsidėsčiusių Šiaurės Europoje, numatomos teigiamos jaunų žmonių tarp gyventojų perspektyvos.

Jei norima išvengti didelio kvalifikuotų specialistų su aukštuoju išsilavinimu sumažėjimo, aukštojo

mokslo pasiūlymai turi būti paaiškinti naujiems potencialiems studentams, atnaujinant paramą visą gyvenimą trunkančiam mokymuisi ir skiriant daugiau dėmesio studentų įvairinimui. Ši ataskaita rodo, kad dauguma šalių, kuriose skubiausiai bus reikalinga plėsti prieigą mažai atstovaujamos grupėms ir suaugusiems studentams, yra būtent tos šalys, kuriose priemonės, skirtos atverti švietimo sistemas netradiciniams studentams, šiuo metu yra mažiausiai išplėtos.

MAKROFINANSAVIMO TENDENCIJOS EUROPOS ŠALYSE YRA NEVIENODOS

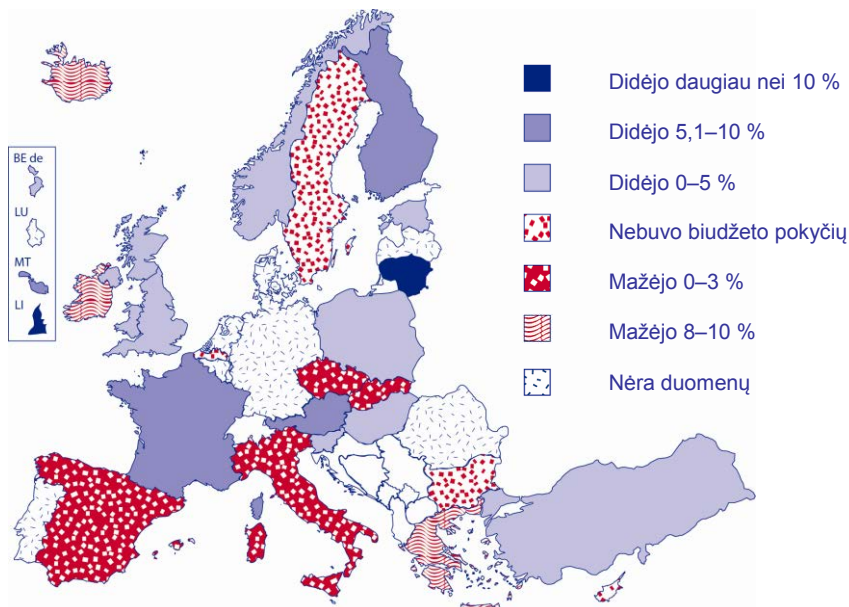
Net prieš pajuntant finansinės ir ekonominės krizės poveikį, investavimas į aukštąjį mokslą atsiliko nuo dalyvavimo tendencijų. Iš tiesų sparčiai didėjant dalyvavimui iki 2008 m., finansavimas stovėjo vietoje kaip BVP išlaidų

procentas, o kelios šalys sumažino nacionalinį aukštojo mokslo biudžetą iki 2008 m.

Tačiau nuo 2008 m. finansavimo tendencijos tapo skirtingos. Nors kai kuriose sistemose finansavimas buvo (arba bus) labai smarkiai sumažintas, kai kurios Europos šalys, įskaitant didelių ekonominių sunkumų patyrusias šalis,

įvedė paskatų paketus su paramos priemonėmis savo aukštojo mokslo sistemoms. Atsižvelgiant į nuolatinį labiau išsilavinusių žmonių poreikį darbo rinkoje, ši strategija gali būti sėkmingesnė siekiant palengvinti ilgalaikį ekonomikos krizės poveikį.

Aukštojo mokslo biudžeto pokyčiai nuo 2009–2010 m. iki 2010–2011 m.

Šaltinis: „Eurydice“.

PAGRINDINĖS IŠVADOS

- Šalys stengiasi pritaikyti savo aukštojo mokslo sistemas, kad jos atitiktų paskutiniųjų metų sukeltų greitų socialinių pokyčių keliamus iššūkius.
- Socialinė dimensija nėra tapusi reikšminga aukštojo mokslo politikos varomąja jėga, tačiau daugelyje šalių taikoma daug specialių priemonių, kuriomis siekiama spręsti nepakankamą konkrečių grupių atstovavimą.
- Politinės deklaracijos dėl socialinės dimensijos ne visada sutampa su nuosekliomis priemonėmis, finansavimu jas įgyvendinti ar stebėsenos mechanizmais įvertinti jų poveikį.
- Skubiai reikia ryžtingiau ir nuosekliau spręsti socialinės dimensijos problemas tiek ES, tiek nacionaliniu lygmenimis, ypač atsižvelgiant į ekonominį nuosmukį visoje Europoje.

*

* *

Visas tyrimas

Aukštojo mokslo modernizavimas Europoje 2011 m.: finansavimas ir socialinė dimensija

pateikiamas anglų, prancūzų ir vokiečių kalbomis „Eurydice“ tinklalapyje:

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/thematic_studies_en.php

Atspausdintą ataskaitos kopiją

galima gauti paprašius el. paštu: eacea-eurydice@ec.europa.eu

Duomenys susisiekti

Wim Vansteenkiste, Komunikacijos ir publikacijų skyrius, „Eurydice“: +32 2 299 50 58

David Crosier, koordinuojantis autorius, „Eurydice“: +32 2 299 50 24

EC-31-12-201-LT-N / ISBN 978-92-9201-325-7 / doi:10.2797/21489